

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ ОСВІТИ**

УДК 371.14(438)

**УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ВЧИТЕЛІВ У ПОЛЬЩІ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН**

Ірина Мицишин

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Дорошенка, 41, 79000 Львів, Україна*

Охарактеризовано зміни та перетворення в освітній сфері Польщі в контексті формування європейських стандартів освіти. Описано головні напрями удосконалення підготовки, розробки нових підходів у формуванні моделі професійного становлення вчителів.

Ключові слова: європейський вимір освіти, професійна підготовка, професійна компетентність, модель професійної підготовки, рефлексійна практика.

Політичні, суспільні й економічні зміни, що відбуваються останнім часом в Європі, спричинили низку перетворень і змін в освітньо-виховній сфері. Хоча галузь освіти та виховання є доволі інертною структурою, її оновлення і реформування є об'єктивною і нагальною вимогою часу. Перед системою освіти Польщі, як і решти європейських країн, постає завдання виховання нового молодого покоління, що відрізняється активністю, відкритістю, громадянською свідомістю, здатного співпрацювати й толерантно ставитись до представників інших народів і держав. Досвід вирішення цього питання польськими освітянами має важливе значення у розв'язанні вітчизняних освітньо-виховних проблем. Тому об'єктивний аналіз дидактичного доробку та управлінських інновацій у галузі освіти Польщі й інших зарубіжних країн детально вивчають українські педагогічно-дослідники. Загальні тенденції, зміст й технологічні процеси підготовки вчителів за кордоном досліджують В. Кемінь, Т. Кошманова, В. Поліщук та ін. Однак цілісної характеристики теперішніх змін та інновацій у середовищі освіти Польщі поки що немає.

Ми ставили за мету висвітлити сучасні перетворення у моделі професійної підготовки вчителів у Польщі в контексті європейських інтеграційних процесів.

Європейські освітньо-виховні зміни визначаються такими категоріями, як "демократія", "людина", "спільна Європа". Сучасними пріоритетами

освіти країн Європейської спілки є обмін вчителями, визнання професійних кваліфікацій, підвищення якості освіти, розробка європейського виміру освіти. Співпраця, співжиття та інтеграція сприяють ліпшому взаємопізнанню, подоланню упереджень й утверджених помилкових поглядів. Для педагогів найважливішим є формування і розвиток особистості вихованця й підготовка його до майбутнього життя, до змін. Випускники шкіл й університетів повинні трактувати Європейську спільноту не лише як інституційний, економічний чи політичний простір, а як людську спільноту, із щораз міцнішими взаємозв'язками, яка буде інтегроване суспільство [2, с. 71]. Європейський вимір освіти у документах Європейської спілки трактується і у вузчому значенні – збагачення шкільного змісту освіти такими елементами знань, які зумовлюють розвиток автентичної європейської свідомості. З огляду на це усі функції вчителів – навчальна, виховна, опікунська, орієнтувальна, інноваційна – потребують оновлення і наповнення їх новим змістом, формами, засобами і способами оцінювання. Реалізація цих функцій може створити передумови для індивідуального розвитку учнів, їхньої спеціалізації, а також допомогти їм у визначенні освітніх планів і життєвих перспектив.

Аналізуючи психосоціальні аспекти кваліфікації вчителів, слід зосередити увагу на тих рисах, які полегшують процес трансформації суспільної свідомості молоді. Вчитель повинен:

- вирізнятися високим інтелектуальним рівнем, що виявляється у здатності творчо використовувати набуті знання, раціонально мислити та ефективно впливати на оточення;
- оволодіти мистецтвом спілкування. Спілкування є однією із найважливіших форм суспільної поведінки. Власне комунікація є формою визначення впливу на іншу людину й групу шляхом передавання інформації, зміну вартостей і переконань. Найтипівіші форми спілкування: діалог, дискусія, розмова (комунікація двостороння), а також інструктування, розпорядження, вказівки (комунікація одностороння). Доповненням вербальної комунікації є невербальні чинники. Багато суспільних і шкільних конфліктів спричинені саме невмінням спілкуватися;
- формувати в учнів почуття власної вартості, відкритості, бажання творити добро на користь інших людей, бути корисними. Вчитель з повною відповідальністю і розумінням повинен виконувати не лише дидактичні, а й виховні, опікунські й координаційні функції; постійно вдосконалюватися, любити свою працю і мати почуття успіху [1, с. 39].

Власне такі завдання потребують творення нової моделі підготовки вчителів. Усі попередні концепції освіти вчителів у Польщі полягали у

досягненні певного зразка, яким повинен бути вчитель, без огляду на те, яким він стає у процесі розвитку. Насамперед головна увага зосереджувалась на потребі опанування визначеного обсягу теоретичних знань, а також вміннями і навичками, необхідними для професійної діяльності.

Освітні реформи, проведені у Польщі протягом 1945–1990 років, були, здебільшого, спрямовані на посилення змістового (розширення теоретичних знань, однак недооцінювалась практична підготовка) або методичного (пропагування методичної підготовки, абсолютизація технологічної інформації типу “знати як” без відповідного зв’язку з іншими типами знань) компонента підготовки вчителя. Оскільки компромісу так і не було досягнуто, проблема підготовки вчителів у Польщі й надалі є невирішеною [2, с. 70].

Серед пріоритетів освітньої політики Європейської спілки можна виділити засадничі положення сучасної моделі підготовки вчителів:

- академічна освіта;
- інноваційність і творчість;
- здобуття і верифікація знань, а також удосконалення умінь у процесі навчання [3].

Орієнтуючись на стратегію європейських змін, країни прагнуть залишити власну ідентичність і не уніфікувати освітніх систем. Єдиним спільним намаганням є розробка освітніх стандартів і механізмів порівняння й визнання дипломів.

Намагаючись наслідувати європейські реформи, система підготовки вчителів у Польщі вже сьогодні зрікається технологічного характеру і набуває ознак моделі функціональної та професійної майстерності, у якій процес підготовки вчителя є не ремеслом, а мистецтвом, що характеризується пережиттям, креативністю, рефлексією над практикою, правом на помилку. Учитель, що має стати провідником у світі вартостей, “батьком чужих дітей” (Я. Корчак), повинен володіти такими рисами: емпатія, наполегливість, турботливість, раціональність мислення, професійна компетентність, педагогічний оптимізм, відповідальність, демократичне ставлення до учнів, особиста культура.

Зміст психолого-педагогічної підготовки вчителя охоплює такі знання: історії виховання, психології розвитку, соціології освіти, дидактики і філософії освіти. Крім визначення змісту освіти, важливе значення мають практичні форми та методи здобуття знань. Цим аспектам приділяється особливо велика увага. Сьогодні у середовищі польських освітян побутує думка, що викладачі вищих закладів освіти не повинні займатися передаванням формальних теорій. Їхнім головним завданням є допомога студентам у самостійному здобутті професійних знань у процесі практичної діяльності. Виконати таке завдання можна лише за умови тісної співпраці з

учителями базових шкіл, де студенти перебувають майже стільки ж часу, скільки на заняттях в університеті [4, с. 26]. Головними завданнями шкільної практики є набуття вмінь налагодження міжособистої взаємодії у школі та класі, організації праці з малими групами й окремими учнями. У середовищі школи, яке наповнене непередбачуваними ситуаціями, конфліктами, студент – майбутній учитель повинен також набутти специфічного вміння “рефлексії в дії”. Це можливо лише в реальних практичних умовах шляхом експериментування, набуття досвіду, аналізу його передумов і чинників, а також навчаючись на власних помилках. Сенс практики окреслюється так: від практики і через практику до знань і досконалості (практика – рефлексія – зміна). Щоб студенти могли здобути такий досвід, шкільна практика повинна змінити свої терміни і характер. Вона не може проводитися наприкінці теоретичного курсу. Практику необхідно планувати паралельно із теоретичним навчанням. Практичні завдання повинні переплітатися з академічними заняттями, а інколи випереджувати їхню проблематику, ініціювати пізнавальний інтерес. Поєднання спостереження за вчителями й учнями із власним досвідом діяльності стимулює пошук відповідей на особисті запитання, відбір інформації, яка необхідна для вирішення власних проблем, формування індивідуальної тактики і стратегії дій. Адже завданням практики є не верифікація набутих знань і копіювання запропонованих досконалих зразків, а набуття власного практичного досвіду та формування авторських теорій й індивідуального стилю. Індивідуальний стиль діяльності можна означити як “рефлексійний практик” або “романтичний прагматик” [4, с. 30]. Романтичність такої моделі навчання виявляється у тому, що вчитель стосовно учнів завжди є фасилітатором, спрямованим на налагодження автентичної, толерантної, емпатійної, відкритої, міжособистої взаємодії. Вчитель не лише налагоджує тісні взаємини з учнями, але й забезпечує розвиток їхніх потенціальних здібностей. Рефлексивна діяльність, незважаючи на очевидні переваги, у разі невмілої організації може спричинити й суттєві проблеми. Найважливішою з них є ризик формування атмосфери сентименталізму: “любов вбиває ефективність”. “Водночас не можна ідеалізувати й практику (досить часто міркування, висловлені літніми практиками, прості й тривіальні)” [4, с. 31].

Передумовами успішної діяльності вчителя є комплекс необхідних практичних умінь, а саме:

- діагностування і моніторинг розвитку учня;
- визначення індивідуального поступу учня та обговорення його успіхів як особисто з ним, так і з його батьками;
- виявлення індивідуальних здібностей та освітніх потреб учнів;
- допомога учням у формуванні очікувань, відповідних до їхнього віку, здібностей і рівня розвитку;

- використання різноманітних дидактичних технологій;
- ознайомлення з найновішими освітніми досягненнями;
- розробка дидактичних засобів [4, с. 31].

Формування необхідних практичних умінь – тривалий і неперервний процес, який продовжується протягом усього періоду підготовки вчителя. Діяльність учителя потребує постійного його самовдосконалення, тому робота над підвищенням своєї професійної майстерності триває все життя. Від початку такий вишкіл спирається на активність, особистий досвід студентів, емоційний контакт і взаємонавчання.

Для викладачів, котрі організовують спеціальні практичні заняття і тренінги зі студентами, визначені такі правила:

- будь собою;
- будь у злагоді зі собою;
- допоможи іншим відкрити і виявити себе;
- створюй умови для вироблення власного стилю праці.

Отже, сучасні перетворення в системі підготовки вчителів у Польщі дають можливість по-новому використати знання, досвід, вартості, емоції студента.

Сьогодні перед учителями Польщі, як і інших європейських країн та США поставлено надзвичайно складне завдання, а саме: підготувати молоде покоління, яке спроможне бути успішним, здатним співпрацювати й ефективно взаємодіяти з іншими. Люди, котрі вирішуватимуть такі питання, не можуть мотивувати своє професійне самовизначення лише покликанням, емоціями чи високими ідеалами. Для повноцінної професійної мотивації вчителів необхідне підняття престижу їхньої праці та відповідної сатисфакції у системі матеріального забезпечення. Системи освіти Польщі та України мають подібні проблеми. Тому досвід їх вирішення у Польщі можна запозичувати й творчо використовувати у вітчизняній освітньо-виховній сфері.

1. *Czeredrecka B.* Kształcenie nauczycieli zintegrowanej Europy / Kształcenie nauczycieli w kontekście integracji europejskiej. Lublin, 1997.

2. *Lezanska W.* Propozycje zmian strukturalnych w systemie kształcenia nauczycieli ... / Kształcenie i doskonalenie nauczycieli (dla) edukacji alternatywnej. Krakow, 2001.

3. *Ostrowska A.* Polityka i programy Wspólnoty Europejskiej // Edukacja. 1993. № 1.

4. *Golebniak D., Teusz G.* Studiowanie praktyki / Kształcenie nauczycieli w kontekście integracji europejskiej. Lublin, 1997.

**PROFESSIONAL TEACHER PREPARATION DEVELOPMENT IN
POLAND IN THE TERMS OF INTEGRATION CHANGES****Iryna Myshchyshyn***Ivan Franko National University of L'viv
Doroshenko Str., 41, UA-79000, L'viv, Ukraine*

The paper portrays the educational changes and transformations in Poland in the context of European education standards. It describes the main trends of improving the teacher education, elaborating new approaches to the construction of the teacher professional development model.

Key words: European educational dimension, professional preparation, professional competence, professional training model, reflection experience.

Стаття надійшла до редколегії 26.03.2004

Прийнята до друку 18.11.2004